

8.
SINIF

diM

DERS İŞLEME MODÜLLERİ

1. MODÜL

>>

SÖZCÜKTE ANLAM

Sözcüklerde Çok Anlamlılık

Gerçek (Temel) Anlam

Mecaz Anlam

Terim Anlam

Sözcükler Arası Anlam İlişkileri

Yabancı Sözcüklerin Türkçe Karşılıkları

Kalıplaşmış Söz Öbekleri

Kalıplaşmamış Söz Öbekleri

Söz Sanatları

TÜRKÇE

SÖZCÜKLERDE ÇOK ANLAMLILIK

Dilin anlamlı en küçük birimi sözcüktür. Anlamlı ses veya ses birliğine ..... denir. Bazı sözcükler, zaman içinde ilk anlamlarına ek olarak yeni anlamlar kazanır. Birden fazla anlamı olan bu sözcüklere ..... sözcükler denir.

Örnek:

“Çözmek” sözcüğünün *Güncel Türkçe Sözlük*'teki yedi anlamından bazılarını inceleyelim.

- Sıkıca düğümlediği ipleri çözmeye uğraşıyordu.

“Çözmek” sözcüğü bu cümlede ..... anlamında kullanılmıştır.

- Gömleğinin sadece ilk iki düğmesini çözsün yeter.

“Çözmek” sözcüğü, bu cümlede farklı bir bağlamda kullanılarak ..... anlamını kazanmıştır.

- Kırsal posta görevlisi, bulmacayı çözmüştü.

“Çözmek” sözcüğü, bu cümlede .....
.....
..... anlamında kullanılmıştır.

- Öğrendiği formülü kullanarak soruyu rahatlıkla çözdü.

“Çözmek” sözcüğü, bu cümlede ise .....
..... anlamında kullanılmıştır.

Örnek:

“Karanlık” sözcüğünün aşağıdaki cümlelerde kazandığı anlamları belirleyelim.

1. Karanlıkta duyduğumuz çam kokularını asla unutmayacağım.
2. Bütün ülkeyi bir yas karanlığı kaplamıştı.
3. Karanlık işlere karışırsan başın beladan kurtulmaz.

Karanlık sözcüğü:

1. cümlede,.....,
2. cümlede .....
3. cümlede .....,
anlamlarında kullanılmıştır.

Bilgi Notu

Kimi sözcükler taşıdıkları anlam sayesinde farklı sözcükleri çağrıştırır. Birbirini çağrıştıran bu sözcükler, farklı anlam taşıdıkları hâlde aynı işlemde kullanıldıkları ya da birbiriyle bir şekilde ilişki içinde oldukları için aynı kavram alanına girer.

Örnek:

- Gemi, yat, sandal sözcükleri aynı işlevde kullanıldıkları için birbirini çağrıştırır.

Örnek:

- “Şiir” sözcüğü kendisiyle ilişkili olan ..... gibi sözcükleri çağrıştırır.

Etkinlik - 01

Anlamı verilen sözcükleri bulunuz ve boşlukları uygun harflerle doldurunuz. Bu sözcükleri anlamlarına uygun olarak cümlelerde kullanınız.

T I M K : Bir şeyi bir yerden alıp başka bir yere götürmek.

Cümle: .....

D N A : Üzerinde yaşadığımız toprak ve denizler, yeryüzü.

Cümle: .....

M Ğ U B : Yenilgi.

Cümle: .....

Etkinlik - 02

“Çıkmak” sözcüğünün numaralanmış cümlelerde kazandığı anlamları belirleyerek cevap kutucğunu doldurunuz.

Cümleler

1. Henüz gün doğmadan evden çıkıyorduk.
2. Bu görüşmemizden olumlu bir sonuç çıkmadı.
3. Benim oğlum okulunu başarıyla bitirip mühendis çıkacak.
4. Bu kumaştan bırak elbiseyi, gömlek bile çıkmaz, dedi.
5. Dörtten iki çıkarsa iki kalır, dedi ufaklık bilgç bir tavırla.
6. Sen onun karşısına akıllı bir adam gibi çıktın.
7. Sen de diğerleri gibi vefasız çıktın.

Anlamlar

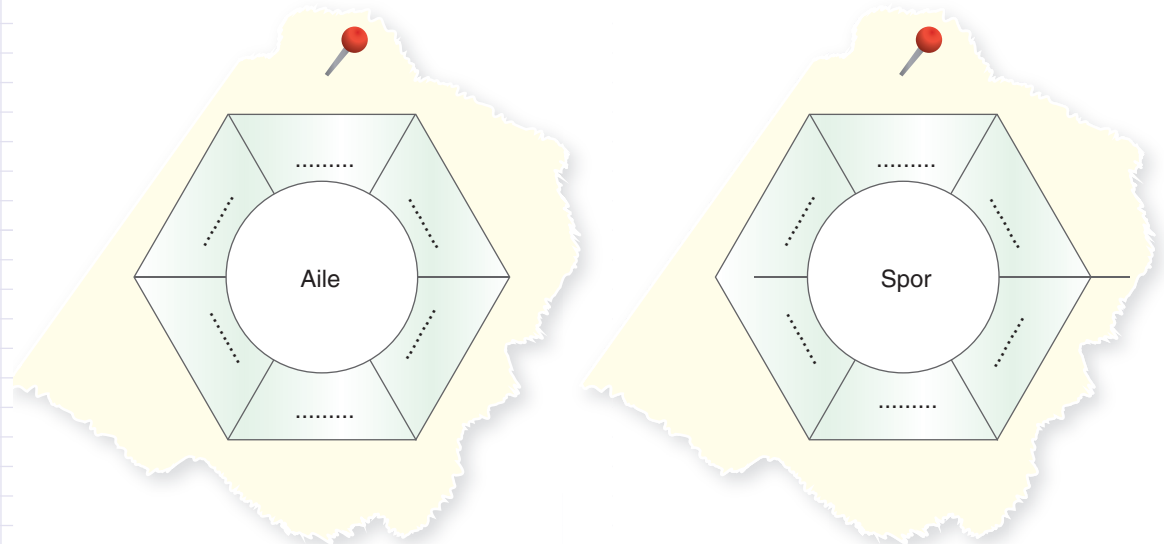
- a. Elde edilmek, sağlanmak
- b. Yetecek ölçüde olmak
- c. İçeriden dışarıya varmak, gitmek
- ç. Bir iddia ile ortalıkta görünmek
- d. Niteliği sonradan anlaşılacak
- e. Eksilmek
- f. Bir meslek veya bilim kurumunda okuyup yetişmek, mezun olmak

Cevap Kutucuğu

1	2	3	4	5	6	7

Etkinlik - 03

Aşağıdaki çarkların çevresinde yer alan boşlukları ortada verilen sözcüklerin çağrıştırdığı sözcüklerle doldurunuz.

SÖZCÜKLER ARASI ANLAM İLİŞKİLERİ

Gerçek (Temel) Anlam

Bir sözcüğün sözlükteki ilk anlamına ve bu anlamla bağlantılı olarak kazandığı diğer anlamlara ..... denir.

Örnek:

“Ayak” sözcüğünün iki gerçek anlamını inceleyelim.

- Bacakların bilekten aşağıda bulunan ve yere basan bölümü
- Birtakım şeylerin yüksekçe durmasını sağlayan dayanak, destek veya bunlardan her biri

Mecaz Anlam

Bir sözcüğün bir ilgi veya benzetme sonucunda gerçek anlamından tamamen uzaklaşarak kazandığı yeni anlama ..... denir. Mecaz anlamda kullanılan sözcükler genellikle soyut anlam kazanır.

Örnek:

“Kırmak” sözcüğünün aşağıdaki cümlelerdeki anlamlarını inceleyelim:

- Bardakları elimden düşürüp kırdığımda annem bana çok kızmıştı.
- Bazen bir sözcüğün, bir ses tonunun sevdiğimiz bir insanı kırdığını görürüz.

“Kırmak” sözcüğü ilk cümlede ..... anlamında kullanılmıştır. Bu, sözcüğün gerçek anlamıdır. İkinci cümlede ..... anlamında kullanılmıştır. Bu anlam, sözcüğün gerçek anlamından uzaklaşarak kazandığı yeni bir anlamdır. Dolayısıyla sözcüğün mecaz anlamıdır.

Örnek:

Aşağıdaki cümlelerde geçen altı çizili sözcükleri gerçek (temel) ve mecaz anlam bakımından değerlendirelim.

- Ne kadar soğuk bir gündü.
- Bize çok soğuk davrandı.

Etkinlik - 04

Anlamı verilen sözcükleri bulunuz. Boşluklara uygun harfleri yerleştiriniz ve bulduğunuz sözcüğü örnek cümle kısmına ekleyiniz. Ardından sözcüğün cümle içerisinde kazandığı anlam özelliğini belirleyerek cevap kutucuğunda gerçek anlamlılara "G", mecaz anlamlılara "M" yazınız.

a. S [ ] [ ] [ ] E : Yapmacık.

Örnek cümle: ..... bir gülüşle ..... bir samimiyet gösterisi yapıyordu.

b. P [ ] T L [ ] [ ] K : Çok sıkılmak, sıkıntı ve sabırsızlığını belli etmek.

Örnek cümle: Yakında, havası fazla gelmiş bir balon gibi hırslıdan .....

c. Ö Ğ R [ ] M [ ] : Haber almak.

Örnek cümle: Bir süre önce ona bunu yapanın Rıza olduğunu .....

ç. A [ ] L A [ ] : Birliği, beraberliği bozulmak.

Örnek cümle: Basit bir hatadan gol yiyen takım iyice .....

d. B [ ] Y [ ] L [ ] [ ] : Baygın duruma girmek, uyur gibi olmak, kendinden geçmek, kendini kaybetmek.

Örnek cümle: Annesinin ..... gören çocuk ağlamaya başladı.

e. Ü Y [ ] T [ ] K : Abartmak, mübalağa etmek.

Örnek cümle: Bir ara yine işi ....., hayale kapıldığına hükmetti.

f. S [ ] T [ ] : Esnekliği az olan, kolayca eğilip bükülmeyen.

Örnek cümle: Sandığın ..... yaylı kapağını tak diye kapatıyor.

Cevap Kutucuğu

a	b	c	ç	d	e	f

Etkinlik - 05

Aşağıdaki sözcükleri mecaz anlamlarıyla bir cümle içinde kullanınız.

Sıcak: .....

Tatlı: .....

Acı: .....

Koparmak: .....

Damar: .....

Terim Anlam

Bir sözcüğün bilim, sanat ve meslek dallarına özel olarak kazandığı anlama .....
..... denir. Bu tür sözcüklere ise ..... denir.

Bilgi Notu

Bir sözcük birden çok dalda terim anlamda kullanılabilir.

Örnek:

“Kök” sözcüğünün aşağıdaki cümlelerdeki anlamlarını inceleyelim.

- Bu tarihî ağacın kökleri oldukça derine iniyormuş.
- Bu sözcüğün kökünün ne olduğunu belirleyemedim.

“Kök” sözcüğü, bu cümlede .....

.....

.....
anlamıyla bir bitki bilimi terimi olarak kullanılmıştır.

göz - lük - çü
kök

Bu cümlede “sözcüğün her türlü ek çıkarıldıktan sonra kalan anlamlı bölümü” anlamıyla bir dil bilgisi terimi olarak kullanılmıştır.

- 4, kök dışına 2 olarak çıkar.

Bu cümlede ise .....
.....
..... anlamında bir matematik terimi olarak kullanılmıştır.

Bilgi Notu

Bazı sözcüklerin terim anlamı, aynı zamanda o sözcüğün gerçek anlamıdır. Terimlerin mecaz anlamları yoktur.

- “Bir müzik sesini belirtmeye yarayan işaret” anlamına gelen ve bir müzik terimi olan “nota” sözcüğünün bu anlamı, aynı zamanda gerçek anlamı örneklendirmektedir.

Bilgi Notu

Bir sözcüğün hem gerçek hem mecaz hem de terim anlamı bulunabilir. Sözcüğün hangi anlamda kullanıldığını belirlemek için bulunduğu cümlede kazandığı anlama bakmak gerekir.

Örnek:

“Perde” sözcüğünün aşağıdaki cümlelerdeki anlamlarını inceleyelim.

- Akşam olunca vakit kaybetmeden perdeyi çekerim. ....
- Bu sözü duyunca gözlerimdeki perde kalkıverdi. ....
- Oyunun üç perdesi de böyle heyecanlı bir şekilde geçti. ....

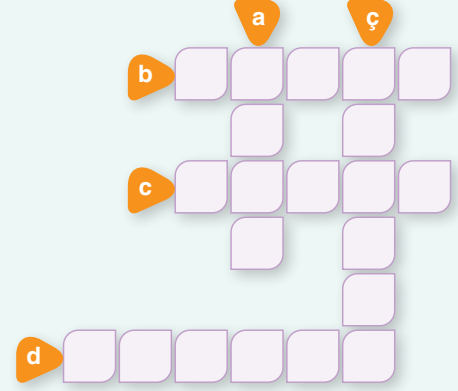

Etkinlik - 06

1. Aşağıda bazı sözcüklerin terim anlamları verilmiştir. Bu anlamlardan hareketle bulmacayı çözünüz.

- Güreşte rakibi şaşırtmak için yapılan türlü biçimlerde şaşırtıcı hareket.
- İki kara arasındaki dar deniz.
- Yaklaşık yirmi beş, otuz yıllık yaş kümelerini oluşturan bireyler öbeği.
- Bir metalin belli oranlarda bir veya birkaç metalle erimesiyle oluşan yeni metal.
- Cümlede oluş, iş ve hareket bildiren sözcük veya sözcük grubu.

2. Aşağıdaki metinde geçen terim anlamı sözcüklerden bir terim sözlüğü oluşturunuz.

Ham madde, bir ürünün elde edilmesinde kullanılan malzemelerin işlenmemiş hâlidir. Petrol, deniz dibine çöken bitki ve hayvan örtüsünün kayalara dönüşmesinden sonra bu kayaların yüksek basınç altında sıkışmasıyla oluşur.

Terim Sözlüğü

3. Aşağıdaki cümlelerde geçen altı çizili sözcüklerin anlam özelliklerini belirleyerek uygun kutucuğu "✓" ile işaretleyiniz.

	Cümleler	Gerçek	Mecaz	Terim
a.	<u>Açıyla</u> ilgili soruları çözmekte nedense zorlanıyordu.			
b.	Kapının <u>kilidi</u> bozulunca dün çilingir çağırmış.			
c.	Kendisi için <u>çemberin</u> gittikçe daraldığını düşünüyor, düşündükçe içi daralıyordu.			
ç.	Orada okuduğum en <u>taze</u> haber yirmi, otuz günlüktü.			
d.	Çocukken ağaçtan <u>düşüp</u> ayağım kırılmıştı da ağlamamıştım.			
e.	<u>Hayat</u> sahnesinde otuz beş yaşın basamaklarındayım.			
f.	Sınav çok zordu, sınıfın yarısını <u>döktüler</u> .			

1. • Elimdeki kitap listesiyle kütüphanenin kapısından girdim.
• Bugün çok önemli bir sınava gireceğim için heyecanlıyım.
• Göğün morlaşan kenarları eriyor, menekşe rengine giriyordu.

“Girmek” sözcüğü, bu cümlelerde aşağıdaki anlamlarından hangisiyle kullanılmamıştır?

- A) Yeni bir duruma geçmek, dönmek
B) Katılmak
C) Sığmak
D) Dışarıdan içeriye geçmek

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük, karşısında verilen anlama uygun kullanılmamıştır?

A)	İnsanlarla daha canlı ilişkiler kurmak istiyordu.	Hareketli, hayat dolu
B)	Onun <u>derin</u> bir edebiyat bilgisi olduğunu herkes biliyordu.	Ayrıntılı
C)	Bu konuda ciddi <u>incelemeler</u> yaparak konuyu açıklığa kavuşturdu.	Titizlik gösterilen, önem verilen
D)	<u>Renkli</u> bir yazardı, her dalda eserler verirdi.	Kendine özgü ilginç nitelikleri olan

3. Sözcüğün gerçek anlamından tamamen uzaklaşarak kazandığı yeni anlama mecaz anlam denir.

Bu açıklamaya göre aşağıdaki cümlelerin hangisinde mecaz anlamlı bir sözcük kullanılmıştır?

- A) Bu kısır çözüm önerileri uzun dönemde faydalı olmaz.
B) En kısa süre içinde ödevini öğretmenine teslim etmesi gerekiyor.
C) Duvarda yıldızları bir hayli solmuş eğri kılıçlar asılıydı.
D) Müziğin sesini biraz kısar mısın diye arka odadan seslendi.

4. I. En yakın dostlarının bile kusurlarını keskin bir dille yüzlerine vururdu.
II. O kadar keskin bir bıçaktı ki değdiği yeri açıyordu.
III. Bu çeneyle atbaşı giden keskin bir zekâsı vardı.
IV. Keskin bir taşı testere gibi kullanarak ipi kesti.
“Keskin” sözcüğü, numaralanmış cümlelerin hangilerinde gerçek anlamıyla kullanılmıştır?

- A) I ve II
B) II ve III
C) II ve IV
D) III ve IV

5. Kıvamını bulunca bu meseleyi babama açmaya karar verdim. Onun görüşlerini de alıp bir an önce çalışmalarına başlamayı düşünüyorum.

Bu metindeki sözcüklerle ilgili,

- I. “Kıvam” sözcüğü, mecaz anlamıyla kullanılmıştır.
II. “Açmak” sözcüğü, “bir konu ile ilgili konuşmak” anlamında kullanılmıştır.
III. “Görüş” sözcüğü, “benzerlerinden ayıran özellik konsept” anlamında kullanılmıştır.
IV. “Düşünmek” sözcüğü, “bir şeye karşı ilgili ve titiz davranmak” anlamında kullanılmıştır.

yargılarından hangileri doğrudur?

- A) I ve II
B) I ve III
C) II ve III
D) III ve IV

- 6.

Bir elektrik devresindeki elektrik akımı düzenlenebilir mi? Evet, devreye direnç eklenerek devredeki elektrik akımı düzenlenebilir. Peki, elektrik akımını düzenlemek ne işe yarar? Diyelim ki radyonun sesini kısacağız. Ses düğmesini çevirerek bunu kolayca yaparız. Aslında ses düğmesini çevirdiğimizde hoparlörü çalıştıran elektrik devresindeki direnci artırmış oluruz.

Aşağıdakilerden hangisi bu metindeki terim anlamlı sözcüklerden biri değildir?

- A) direnç
B) akım
C) radyo
D) devre

7. “Çevirmek” sözcüğü, aşağıdaki cümlelerin hangisinde “bir şeyin yönünü değiştirmek” anlamında kullanılmıştır?

- A) Başını çevirip sessizce bir şeyler söyledi.
- B) Defterin yapraklarını hızla çeviriyordu.
- C) Kendisine yollanan parayı çevirmiş.
- D) Annem hiç yakınmadan bütün evi çeviriyordu.

8. Her hafta, sıcak hayat hikâyelerinin yayımlandığı bu dergileri alabilmek için azıcık gündeliğimin bir bölümünü öğle yemeklerinden kırparak biriktirim.

Bu cümledeki numaralanmış sözcüklerden hangileri mecaz anlamda kullanılmıştır?

- A) I ve II
- B) I ve IV
- C) II ve III
- D) III ve IV

9. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde terim anlamlı bir sözcüğe yer verilmiştir?

- A) Şair, dizelerini yazarken ses uyumuna dikkat etmiş.
- B) Kimse bana bu ödevin bugüne bitirileceğini söylememişti.
- C) Mutlu olduğu ender günlerden birini yaşadığını söylemişti.
- D) Erkenden kalkıp işe gitmek için geç kalmadan yatması gerekiyordu.

10. Fotoğraf makinesine takılıp çıkarılabilen lenslerin her biri, farklı odak uzaklıklarına ve farklı merceklerle sahiptir. Örneğin, yakın çekimler için “makro” adı verilen, odak uzaklığı kısa lensler kullanılır. Uzaktaki nesnelerin çekimi içinse “tele” adı verilen ve odak uzaklığı daha uzun olan lensler kullanılır.

Bir terimler sözlüğü oluşturulmak istenirse bu metinden aşağıdaki sözcüklerden hangileri sözlüğe alınır?

- A) odak - mercek - lens
- B) mercek - odak - makine
- C) lens - makine - uzaklık
- D) odak - lens - yakın

11. Yaşları 8 ila 10 arasında değişen 25 öğrencinin hazırladığı makale, arıların çiçek seçimiyle ilgili. Öğrenciler, araştırmalarına bir uzmanın okullarında yaptığı bir sunum sonrasında başlamışlar. Hazırladıkları makalede “bombus” arılarının besin bakımından en zengin çiçekleri bulmak için çiçeklerin renklerini ve desenlerini ipucu olarak kullandığını belirtiyorlar.

Bu metindeki sözcüklerle ilgili,

- I. “Hazırlamak” sözcüğü, “bir şeyi ortaya koymak, gerçekleştirmek” anlamında kullanılmıştır.
- II. “Seçim” sözcüğü, “kanunlar uyarınca çok aday arasından birini tercih etme” anlamında kullanılmıştır.
- III. “Başlamak” sözcüğü, “bir işe girişmek, harekete geçmek” anlamında kullanılmıştır.
- IV. “Zengin” sözcüğü, “parası, malı çok olan, varlıklı, varıl” anlamında kullanılmıştır.

yargılarından hangileri doğrudur?

- A) I ve II
- B) I ve III
- C) II ve III
- D) III ve IV

Eş Anamlı (Anlamdaş) Sözcükler

Aynı kavram veya varlığı karşılayan sözcüklere ..... sözcükler denir. Bu sözcüklerden biri genellikle farklı bir dilden dilimize girmişken diğeri Türkçedir. Eş anlamlı sözcükler, cümlede birbirleri ile yer değiştirdiklerinde cümlenin anlamında herhangi bir bozulma ya da değişiklik olmaz. Eş anlamlılık, bazı sözcüklerde görülürken bazı sözcüklerin eş anlamlısı yoktur.

Bir sözcüğün başka bir sözcükle eş anlamlı olabilmesi durumu bazen cümledeki anlamına göre değişiklik gösterebilir. “Bu kazak bana bol oldu.” cümlesinde “bol” sözcüğünün yerine “çok” sözcüğü getirilemez. Çünkü bol sözcüğü bu cümlede “geniş” anlamında kullanılmıştır. Bu nedenle “çok” sözcüğü burada “bol” sözcüğünün eş anlamlısı değildir.

Örnek:

Öğrenci-Talebe, Uçak-Tayyare, Islak-Yaş, Sene-Yıl vb.

Bilgi Notu

Bir cümlede aynı varlık, durum vb. için eş anlamlı sözcükler kullanılması gereksiz sözcük kullanımı nedeniyle anlatım bozukluğuna yol açar.

Örnek:

Bu zor ve güç şartlar insanların ümidini tüketti.

Zıt (Karşıt) Anamlı Sözcükler

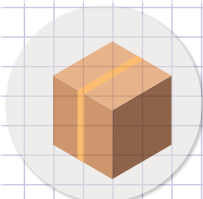
Birbirine karşıt kavram veya durumları karşılayan sözcüklere ..... sözcükler denir. Bazı sözcüklerin zıt anlamlısı yoktur.

Örnek:

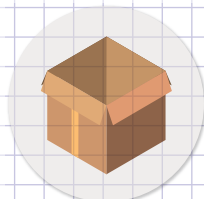

Bilgi Notu

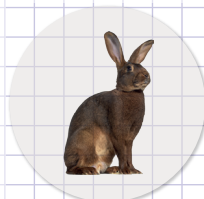
Zıt anlamlılık ilişkisi genellikle nitelik veya nicelik bildiren sözcüklerde yani sıfat ve zarf özelliğindeki sözcüklerde bulunur.

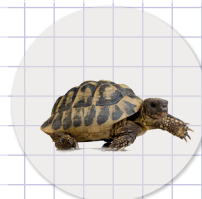
Kapalı

Açık

Hızlı

Yavaş

Bilgi Notu

Bir sözcüğün olumsuz, “-ma, -me; -maz, -mez” ve “-sız, -siz” ekleriyle yapılır. Bir sözcüğün olumsuzu, o sözcüğün zıt anlamlısı değildir.

- “Gelmek” sözcüğünün olumsuzu, “gelmemek” sözcüğüdür; zıt anlamlısı ise “gitmek” sözcüğüdür.

Bilgi Notu

Sözcüklerin karşıt anlamlı olabilmesi için her ikisinin de gerçek veya mecaz anlamda kullanılmış olması gerekir.

Örnek:

- Haftaya teyzemler bize gelecek.
gerçek anlam
- Bu işin sonu nereye gider.
mecaz anlam

Bu cümlelerde “gel” ve “git” sözcükleri birbirinin karşıt anlamlısı değildir.

Eş Sesli (Sesteş) Sözcükler

Yazılış ve okunuşları aynı, anlamları farklı sözcüklere ..... sözcükler denir.

Örnek:

Çay

Yaz

- Çay : (akarsu) - (içecek)
- Yaz : .....
- El : .....

Bilgi Notu

Bazı sözcükler sesteş gibi görüldüğü hâlde düzetme işaretinin (^) varlığı nedeniyle birbirinin sesteşi değildir.

- adem (yokluk)
- adet (sayı)
- hal (pazar)
- âdem (insan)
- âdet (gelenek)
- hâl (durum, vaziyet)

Bilgi Notu

Eş seslilik ile çok anlamlılık birbirine karıştırılmamalıdır. Eş sesli sözcüklerde anlamsal açıdan herhangi bir ilgi, yakınlık yokken çok anlamlılıkta bir sözcüğün gerçek anlamına bağlı olarak ortaya çıkan bir anlam çoğalması söz konusudur. Eş seslilik ve çok anlamlılık TDK *Güncel Türkçe Sözlük*'te aşağıdaki gibi gösterilir.

MİLLÎ MÜCADELE'NİN YÜZÜNCÜ YILI

Sözlük Seç

ç ğ ı ö ş ü â î ü

Çay (I)

1. *isim, bitki bilimi* Çaygillerden, nemli iklimlerde yetişen bir ağaççık (*Thea chinensis*).
2. *isim, bitki bilimi* Bu ağaççığın özel işlemlerle kurutulan yaprağı.
3. *isim* Bu yaprağın demlenmesiyle elde edilen güzel kokulu ve sarımtırak kırmızı renkli içecek: "Bize çay ikram ettiler." – Ahmet Kabaklı
4. *isim* Çeşitli bitkilerin yaprak veya çiçeklerinin demlenmesiyle elde edilen bir içecek türü.
5. *isim* Konukların içecek ve börek, pasta vb. yiyeceklerle ağırlandığı toplantı: "Sana bir şey söyleyeyim mi, artık çay davetlerinden bıktım." – Peyami Safa
6. *isim* Müzikli toplantı: "Gittiğin zengin arkadaşlarının çayından allak bullak gelir." – Haldun Taner

çay (II)

isim

Dereden büyük, ırmaktan küçük akarsu:
"Deli bir çayın kıyısındaki yalçın bir kaya gibidir." – Tarık Buğra

Etkinlik - 07

1. Uzun süredir üzerinde çalışılan ve adı Anybots olan ilginç bir robot, geçen ay sonunda satışa sunuldu. Anybots'un üstünde bir çift kamera ve küçük bir ekran var.

Bu metindeki eş anlamlısı olan sözcükleri bularak aşağıdaki boşluğa yazınız.

.....

2. Aşağıdaki sözcüklerin zıt anlamlılarını karşınıza yazınız.

a. Uzun -	c. Son -	d. Var - .....
b. Üst -	ç. Küçük -	e. İleri - .....

Etkinlik - 08

Aşağıda verilen sözcükleri eş seslilik ilişkisi bağlamında cümle içerisinde kullanınız.

Sağ : a. ....
b. ....

Yüz : a. ....
b. ....

Arı : a. ....
b. ....

YABANCI SÖZCÜKLERİN TÜRKÇE KARŞILIKLARI

TÜRKÇESİ VARKEN... (Benim Dilim Bana Yeter...)

Dizayn Tasarım	Jenerasyon Nesil, Kuşak	Part-Time Yarı Zamanlı	Full-Time Tam Gün
Full Tam, Dolu	Pesimist Karamsar	Exit Çıkış	

Türkçe, köklü bir dildir; dolayısıyla tarihî süreç içerisinde diğer dillerle etkileşime girerek sözcük alış-verişinde bulunmuştur. Bu sözcüklerden bazıları artık dilimizin ayrılmaz bir parçası hâline gelmiştir. Yabancı dillerden alınan bazı sözcükler ise henüz Türkçeye tam anlamıyla yerleşmemiştir. Bu sözcüklerin Türkçe karşılıklarını kullanmak gerekir.

Etkinlik - 09

Aşağıdaki cümlelerde dilimize henüz yerleşmemiş yabancı sözcüklere yer verilmiştir. Bu sözcüklerin Türkçe karşılıklarını boş bırakılan yerlere yazınız.

a. Yeni bir laptop almam gerekiyor.

.....

b. Absürt davranışlardan kaçınman gerekiyor.

.....

c. Yeni sınıfına kısa zamanda adapte olmuştu.

.....

ç. Son trendleri takip etmeye çalışıyordu.

.....

d. Spontane gelişen bu olayı asla unutmayacağım.

.....

e. Bu kadar optimist olması gerçekleri görmesini engelliyor.

.....

1. Patates kızgın sıvı yağda kızartılır. Kızartma işlemi sırasında, yağın yüksek sıcaklığının etkisiyle patatesin yüzeyindeki su molekülleri hızla buharlaşır. Bu şekilde su kaybeden patatesin yüzeyi sertleşir ve patates çıtır çıtır olur.

Bu metindeki sözcüklerle ilgili,

- I. Eş sesli sözcük kullanılmıştır.
II. Eş anlamlı sözcükler bir arada kullanılmıştır.
III. Zıt anlamlısı bulunan sözcüklere yer verilmiştir.
IV. Zıt anlamlı sözcükler bir arada kullanılmıştır.

belirlemelerinden hangileri doğrudur?

- A) I ve II
B) I ve III
C) II ve III
D) III ve IV

2. Türkçe, ortaya çıktığı zamandan günümüze gelinceye kadar farklı dillerle sözcük alışverişi içinde bulunmuştur. Kimi zaman bu dillerden sözcük almış ve bu sözcüğü benimsemiş kimi zaman ise aldığı sözcüğün yerine karşılığını türeterek onu kullanmıştır.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde Türkçe karşılığı bulunmasına rağmen kullanılmaya devam eden yabancı bir sözcük vardır?

- A) Bu derste yapacağımız aktiviteleri sıralayalım.
B) Kitap okumak zaman kaybı olarak görülmemelidir.
C) Her gün güncel konular hakkındaki yazıları okurum.
D) Seçenekleri değerlendirdikten sonra uygun adımı atacağız.

3. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde zıt anlamlı sözcükler bir arada kullanılmıştır?**

- A) Eğri yoldan gidenin gerçek bir sonuca ulaşması mümkün değildir.
B) Zararını azaltmak için kâr getiren işler peşinde koşuyordu.
C) Onun bu garip davranışlarına anlam vermekte zorlanıyorum.
D) Her ne yapmış olursa olsun onu affedeceğimi biliyor.

4. Eş sesli sözcüklerden bazılarının aynı zamanda eş anlamlısı da bulunmaktadır. Örneğin “kara” sözcüğü eş sesli bir sözcüktür, bu sözcük aynı zamanda siyah sözcüğüyle eş anlamlıdır.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bu açıklamayı örneklendiren bir sözcük kullanılmıştır?

- A) Erzurum denince akla ilk gelen doğal güzellik, Tortum Şelalesi'dir.
B) Yumurtanın akını ayırıp farklı bir yemeğe katmak için dolaba kaldırdı.
C) Korktuğu sınavı başarıyla atlatınca derin bir nefes aldı.
D) Boş hayaller peşinde koşmak, zaman kaybindan başka bir anlam taşımaz.

5. Eş anlamlı sözcükler cümle içinde her zaman birbirlerinin yerine kullanılamaz. Örneğin, “Bakkaldan beyaz peynir aldım.” cümlesinde “beyaz” sözcüğünün yerine “ak” sözcüğü getirilemez.

Bu açıklamaya göre aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcüğün yerine eş anlamlısı kullanılamaz?

- A) Neden faydasız işler yaparak zamanını boşa harcıyorsun?
B) Karadeniz Bölgesi'nde güz aylarında güneş neredeyse görünmez.
C) Bu karayı ailenize nasıl çaldın?
D) Zamanı gelince al elmalar ağaçları süslemeye başladılar.

6. Yaban yaşamı fotoğrafçıları zamanlarının büyük bölümünü doğada geçirirler. Bu fotoğrafçıların fotoğraflamak istedikleri canlı türlerinin yaşam alanları, biyolojik özellikleri, davranışları gibi konularda bilgi sahibi olmaları gerekir. Kullandıkları araç ve gereçler de çok özeldir. Yaban yaşamı fotoğrafçıları; doğada yaşam, yön bulma ve kampçılık gibi konularda da bilgi sahibidirler.

Bu metinde aşağıdaki sözcüklerden hangisinin eş anlamlısı kullanılmamıştır?

- A) tabiat
B) çeşit
C) hayat
D) mesele

7. Aşağıdaki afişlerde yer alan cümlelerde dilimize henüz yerleşmemiş sözcüklerin altları çizilmiştir.

I.

II.

III.

IV.

Buna göre, aşağıdakilerin hangisi numaralanmış afişlerde geçen altı çizili sözcüklerden herhangi birinin Türkçe karşılığı değildir?

A) Dil bilgisi

B) Üniversite

C) Kazı bilimi

D) Yarı zamanlı

Somut Anamlı Sözcükler

Duyularla algılanabilen varlıkları karşılayan sözcükler ..... anlamlı sözcüklerdir.

Örnek:

Ağaç

Elektrik

Örnek:

- Bugün rüzgâr çok hızlı esiyordu.

- .....
- .....

Soyut Anamlı Sözcükler

Duyu organlarıyla algılanamayan duygu, düşünce ve kavramları karşılayan sözcükler ..... anlamlı sözcüklerdir.

Örnek:

Sevgi, umut, bilgi, nefret, öfke...

- Bu utanç hepimize yeter deyip gitti.

- .....
- .....

Bilgi Notu

Sözcükler tek başlarına somut veya soyut anlamlı görünebilir. Doğru olan, sözcüğü cümle içerisinde değerlendirmektir.

- Bu işi yapmak için her şeyden önce kafa gerekir.

Gerçek anlamı “insanın başı” olan “kafa” sözcüğü, bu cümlede ..... anlamında kullanılarak ..... anlam kazanmıştır.

Etkinlik - 10

Aşağıdaki altı çizili sözcüklerin buldukları cümlede kazandıkları anlam özelliğini (soyut-somut) belirleyiniz.

a. Azıcık aklı olsa böyle bir yanlışa düşmezdi.

.....

b. Bu binanın temeli çok sağlam atılmıştı.

.....

c. Sen zihnini bu meselelerle yorma.

.....

ç. Annem doğum günüm için güzel bir pasta yaptı.

.....

d. Çözüm için güvenilir bir yöntem bulmamız gerek.

.....

Genel Anlamlı Sözcükler

Birden çok varlığı veya kavramı karşılayacak anlama sahip sözcükler ..... sözcüklerdir. Başka bir deyişle bir sözcük, bir türün tamamı için kullanıldığında genel anlamlı olur. Genel anlamlı sözcükler söyleyişte tekil olmasına rağmen aynı türdeki bütün varlıkları ifade eder.

Örnek:

varlık - canlı - bitki - çiçek ⇒ Burada sözcükler ..... doğru sıralanmıştır.

- “Köpek sadık hayvandır.” Bu cümlede bütün köpekler kastedildiği için köpek sözcüğü genel anlamda kullanılmıştır.

Özel Anlamlı Sözcükler

Bir varlığı veya kavramı karşılayacak anlama sahip sözcükler ..... sözcüklerdir. Özel anlamlı sözcüklerin anlam sınırı genel anlamlı sözcüklere göre daha dardır.

Örnek:

çiçek - bitki - canlı - varlık ⇒ Burada sözcükler ..... doğru sıralanmıştır.

- “Bahçedeki köpek gece boyunca havladı.” Bu cümlede sadece bahçedeki köpek kastedildiği için köpek sözcüğü özel ..... anlamda kullanılmıştır.

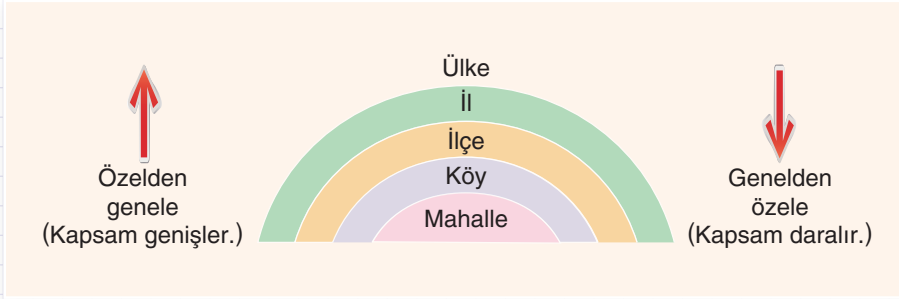
Bilgi Notu

Sözcüklerin genel veya özel anlamı oluşları kullanıldıkları cümlelere göre değişir.

- “Elindeki kitabı bir haftada okumuş.” cümlesinde geçen “kitap” sözcüğü belli bir kitap için kullanıldığından özel anlamlıdır.
- “Kitap, insanın en büyük yol göstericisidir.” cümlesinde geçen “kitap” sözcüğü bütün kitapları kastedtiği için genel anlamlıdır.

Bilgi Notu

Sözcükler genelden özele veya özelden genele doğru sıralanırken sözcüklerin ilişkisi birbirine göre değişir.

Örneğin yukarıda verilen sıralamada “ilçe” sözcüğü “köy” sözcüğüne göre genel anlamlyken “il” sözcüğüne göre özel anlamlıdır.

Örnek:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük özel anlamda kullanılmıştır?

- A) Okul, öğrenciler için bir yuva da değil midir?
 B) Saat, bir insanın kullanabileceği en önemli aksesuarlardandır.
 C) Ormanlar dünyanın akciğerleridir.
 D) Bu film beni duygudan duyguya sürükledi.

Çözüm:

Etkinlik - 11

“Dünya - Hatay - Evren - Galaksi - Türkiye - İskenderun” sözcüklerini genelden özele ve özelden genele olacak şekilde sıralayınız.

Genelden Özele

1	
2	
3	
4	
5	
6	

Özelden Genele

1	
2	
3	
4	
5	
6	

1. Bazı okurlarda “Sanatçıların yazacakları konuların bir sınırı vardır.” şeklinde bir algı var. Hâlbuki bir yazar, kitabında ister aşktan söz eder ister savaştan. Çünkü onun bir fikri, aktarmak istediği düşünceleri vardır. Bunu hangi konunun yardımıyla yapacağını sadece kendi belirleyebilir. Sınır koymak, yaratıcılığı azaltmak anlamına geleceğinden okurların bu algılarından bir an önce vazgeçmesi gerekir. Eğer istekleri doğrultusunda konu seçimi yapılırsa birbirinin benzeri yazıları okumaktan bıkkınlık geçireceklerini rahatlıkla söyleyebilirim.

Aşağıdakilerden hangisi bu metinde kullanılan soyut anlamlı sözcüklerden biri değildir?

- A) aşk B) algı
C) istek D) yazı

2. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde soyut anlamlı birden fazla sözcük vardır?**

- A) Hüzün, sonbahar geldiğinde biraz daha çoğalır.
B) Ben de düşüncelerimi sizinle paylaşmak istiyorum.
C) Umud, insanı yaşatan ve ona sevinç kaynağı olan bir duygudur.
D) Nefret, insanı bir süre sonra yaşayamaz hâle getirir.

3. Beş duyu organıyla algılanabilen varlıkları karşılayan sözcükler somut, algılanamayan sözcükler soyut anlamlıdır.

Bu açıklamaya göre aşağıdaki cümlelerin hangisinde soyut anlamlı bir sözcük kullanılmıştır?

- A) Masanın üstündeki vazoya bir demet taze çiçek yerleştirdi.
B) Öfkesine hâkim olamayıp kırıcı sözleri art arda sıraladı.
C) Biraz para kazanıp daha geniş bahçeli bir ev almak istiyordu.
D) Kitapları raflardan sırayla alıp damgalamaya başladı.

4. Kavramlar arasındaki ilişkilerden biri de genel-özel ilişkisidir. Örneğin “taşıt” kavramı gemi, uçak ve araba kavramlarına göre daha geneldir. Çünkü gemi, uçak ve araba aynı zamanda taşıt iken her taşıt hava, kara ve deniz taşıtı değildir.

Bu metne göre aşağıdakilerin hangisinde sözcüklerin özelden genele sıralaması doğrudur?

- A)

Ders	Genel
Matematik	↓
Küme	
Alt küme	

Matematik	Genel
Küme	↓
Alt küme	
Ders	
- B)

Alt küme	Genel
Küme	↓
Matematik	
Ders	

Küme	Genel
Alt küme	↓
Matematik	
Ders	
- C)

Alt küme	Genel
Küme	↓
Matematik	
Ders	

Küme	Genel
Alt küme	↓
Matematik	
Ders	
- D)

Alt küme	Genel
Küme	↓
Matematik	
Ders	

Küme	Genel
Alt küme	↓
Matematik	
Ders	

5. “Bir milleti yaratmak için birtakım temeller lazımdır ve bilirsiniz ki bu temellerin en mühimlerinden biri sanattır.” diyen Atatürk, el sanatlarını, güzel sanatların bir dalı gibi görmüş ve çeşitli konuşmalarında bunu vurgulamıştır. 1930 yılında ise Ankara’da Etnografya Müzesi’ni kurularak çeşitli el sanatlarının ve etnografik eşyaların burada sergilenmesini sağlamıştır.

Bu metinde geçen altı çizili sözcüklerle ilgili aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- A) “Sanat” sözcüğü diğer iki sözcüğü kapsamaktadır.
B) “Güzel sanatlar” sözü “el sanatları” sözüne göre genel anlamıyla “sanat” sözcüğüne göre özel anlamlıdır.
C) “El sanatları” sözü metinde geçen, altı çizili diğer sözlere göre en özel anlamlı olanıdır.
D) “Sanat” sözcüğü “el sanatları” sözüne göre özel anlamıyla “güzel sanatlar” sözüne göre genel anlamlıdır.